

CONVORBIRI LITERARE.

ANUL IV.

(1 Martie 1870 — 1 Martie 1871.)

Redactor: *Iacob Negruzzi.*

IASSI 1871.

TIPOGRAFIA SOCIETĂȚII JUNIMEA.

CONVORBIRI LITERARE.

Apare la 1 și 15 a fiecărei luni.

Abonamentul pe unu anu pentru România liberă 1 galbenu; pentru Austria 5 fl; pentru Germania de Nordu 1 galbenu; pentru Svițera, Belgia și Italia 15 franci; pentru Franca și Spania 20 franci.

Abonamentele se facu numai pe unu anu intregu: in Iassi la Tipografia Societății Junimea și la librăria Junimea, in Bucuresci la librăria Socce & Comp.

SUMARIU:

Tuhutum. Novelă istorică de D. I. Pop Florentin.
Despre originea artei dramatice la Greci. De D. S. G. Vărgolici.

POESII.

Copila birtășiței, Apropriere, Cântecul captivului. Traducțiuni din Uhlaid de D. M. Pompiliu.

TUHUTUM.

Novelă originală istorică. *)

Au trecutu de âtunci ani noue sute, și mai bine.

— Fjii lui Magoru diceau, că bine-i în țara Etel-Cuzului. Prindeau fere selbatice, și trăiau din carnea lor, și se imbrăcau cu peile lor.

Dar de vr'o câte-va ori s'au alunecat, de au prinsu și din ce eră a vecinilor. Pentru aceasta s'au redicatu neamurile vecinașe, și au ȓisu așa:

— Numai ieri ați venitu de la Volga și de la gurile Donului aici in Etel-Cuzu, și nu vă astămperați. Duceți-vă și de p'aici!

Așa neamul Cumanilor și neamul Pacinachiților au fugăritu pre Magori de pe câmpiile Etel-Cuzului.

Het-magorii, adecă cei șapte căpetenii erau anume: Almusu, Ete, Tosu, Huba, Retel, Tuhutum, Boita. Iar hetu-magorul Almusu era viziru peste toți.

*) Dreptul de reproducțiune rezervatu.

Atunci Almusu vizirul a ȓisu așa:

— Să trecemu noi acuma spre apusu in țeri noue; să eșimu lupi turbați; că așa se voru ingrozî de noi popoarele, până nu ne vor vedè, și se voru inchină noue; și ne vomu imbrăcă de toate.

Pre unde a călcatu apoi picioru de magoru, p'acolo n'a mai crescutu iarbă verde.

In țara Panoniei s'au opritu.

Neamurile dându de ei pe la cetatea Ungului, alții le-au ȓisu ungani, alții dot-magori, alții dontu-magori.

Dar a muritu Almusu; și s'a veziritu Arpadu, fiul lui Almusu.

Atunci a ȓisu hetu-magorul Tuhutum:

—Vizare! Lasă-me, să me ducu cu dotu-magorii mei, să me batu in țara Ardealului, că-i a mersu vestea de imbelșugată, și ne vomu imbrăcă de toate și mai bine. — Arpadu-i a respunsu:

— Du-te, hatumane Tuhutum.

I.

Iscoada.

Hetmagorul Tuhutum a plecatu cu dontu-magorii lui, să calce țara Ardealului,

Când s'a vădutu in poalele Carpaților, a strigatu:

— Stați, magorilor! stați! și tu, Opaforcoșu, tu ești bună iscoadă; treci tu vărful muntelui și fură intr'o noapte opincile și su-manul unui român; scoate apoi pelea cea de ursu, și te imbracă de român, ca să nu te cunoască nimenea, că ești magoru. Isco-desce apoi țara toată, și să-mi aduci de veste. Apoi vomu pune mâna pe totu ce a fi bunu, și-ți voi impărți și ție bună parte.

— Înțelegu, hatumane, eată me ducu, așa a respunsu Opaforcoșu, și a plecatu pe coas-tă la dealu. Cum tot mergea, ăntăiu se ve-dea cătu unu omu, apoi cătu unu lupu, apoi cătu unu uliu, și nu s'a uitatu inapoi nici din creștetul dealului, ci a pășitu și peste creas-tă măgurei; cei buni de ochi l'au zăritu, cum s'a lăsatu in jos dincolo de dealu, atunci nu-i mai vedeau, decât vărful căciulei; apoi numai pana cea de corbu, și peste o clipită n'au mai vădutu nimica.

Câte țile au așteptatu magorii, la resări-ta soarelui totdeauna-și redicau mâna deasu-pra ochilor, și se uitau la vărful dealului, să vadă, nu cumva sosese și Opaforcoșu odată cu soarele și cu ȝioa.

Intr'o sară bine n'au adormitu, și numai l'au auđitu, strigându-le:

Dontu-magori! Magori! Magori! Tuhutum! Sculați! suiți dealul! suiți costile Carpatului!

Tuhutum s'a redicatu și s'a uitatu in sus, și ce a vădutu? a vădutu luna resărindu, și in roata ei a vădutu pre Opaforcoșu negru, cum făcea semnu cu mâna, chemându mago-rii, să suie costile.

Tuhutum i a respunsu:

— Cobori tu de pe costi, Forcoșu, de ce nu vrei să cobori?

— Mai bine suiți voi!

Tuhutum s'a preceputu, și a plecatu cu magorii pe costi in sus. Opaforcoșu ăi asceptă.

Când a sositu Tuhutum in vėrvu, soarele resăria.

Opaforcoșu-i a grăitu atunci:

— Hatumane! Am iscoditu toată țara Ar-dealului, și atăta grănărie și atăta auru și argintu nu-mi au mai vădutu ochii, câte țeri am iscoditu. Apoi a redicatu cārja, și a arė-tatu cu ea cătră resăritu. Tuhutum ilu in-trebă.

— Da ce-mi arėți cu cārja? Ce-i acolo? Acolo-i ripa Someșului cu stānca Jilăului, pe ea turnuri albe și joacă'n rađa soarelui. Ce-i acolo?

— Acolo, in castelul acelu albu, acolo legiuesce Gelu, Alesul romānilor. Și Gelu-i viteazu mare; dară are o fică, anume pre Ziria cea frumoasă; și nu mai scie nici de unu ceriu, ci-i se inchină numai ei. Căt n'am vrutu, să o furu! și n'am pututu. Gelu ne-ar fi datu pentru ea țara intreagă. — Să ple-cămu acuma ici pe de a stānga codrului la vale. — Tuhutum poroncì:

— Dontu-magori! Voi plecați ici pe dea-stānga codrului. Numai la valea Almașului să mă asceptați. Opaforcoșu, noi amėndoi ai-demu prin codru. — Opaforcoșu l'a intrebatu:

— Da pentru ce să mergemu noi doi prin codru?

Tuhutum s'a indrăcitu la intrebarea asta, și a grăitu in graiu intunecatu:

— Forcoșu, da bine-i așa? că tu'n locu de a asculta, te pui la intrebate și lași vorba

mea! Pentru asta-ți crepu capul! — Și au și redicatu unu toporu, și i-a datu lui Opa-forcoșu in frunte.

II.

Table neiscălite.

Luna pribegesce singură pe marea cea fără margini a bolturilor ceriului; trece peste Jilău, și se uită in tăcere jos la coperișele turnurilor, le polesece luminos și le aprinde in colți câte unu spicu de rațe albe tremurătoare, pe ochii ferestilor celor de sus țese lumină plină de povești; parcă ferestile acele aru fi ochii turnurilor; in ochii aceia cetimu cumu-i in sufletul coșurilor intunecate; ochii aceia ne înșiră povești din zile trecute de demult, povești pline de groază, povești pline de mirare.

Dar in lăuntru castelului nu doarme lumea. In încăperea cea mare rotundă din mijlocu sfătuesce Domnul Gelu, cu optuțeci de bătrâni, fruntea înțelepților din țară, înșirați imprejurul lui. Trei sute de flăcăi aleși, floarea românilor, ascultă stându in picioare de ceea parte.

Cum tot sfātuiau de cu ziua, i-a ajunsu noaptea, și ei tot nu mai tacu, ci totu mai legiuescu.

Odată a strigatu Gelu:

— Acuma-i de iscălitu! Logofeților, dați condeiele, să iscălimu tablele.

— Stați, măi, logofeților! Nu dați condeiele!... Așa au strigatu atunci doi sfetnici nechiamăți, pocnindu in lăuntru cu ușile deodată. Sfetnicii acestia au fostu doi pécurari; unul, anume celu cu o opincă pierdută, așa a mai vorbitu:

— Doamne! iartă-ne vorba asta. Nu mai perdeți ȃioa cu condeiele. Apucați lăncile, și aidemu cu toții la bătaia. Căci in pădurea Indolului s'a ivitu o tabără de o tabără mare și neagră de o tabără de draci! cu coame sbulturate, cu coarne intortocate pe la gură, și cu pei de lupu pe spete. Celalaltu pécurariu eră cu amëndoue opincile pierdute, și a mai adaosu:

— Și strigă unul, că-i a lor toată țara Ardealului. Ascultă! Ardealul să fie alu dracilor totu!

Celu fără opinci bine nu apucă, să strige totu ce aveà de strigatu, și numai ce sosirē de afară doi bouari și nici nu au asceptatu să tacă bine pécurariul, ci au strigatu:

— Doamne vinu selbaticii! cu topoare și cu securi! Și acu-su o sută; acu-su cinci sute. N'ai numēratu trei, și-su mii de mii. Și strigă, că s'or imbracă ei de toate câte cele sunt in Ardealu.

Cei din sfatu n'au apucatu bine să audă ce strigau bouarii, și s'au arătatu in ușe doi voinici; unul numai cu unu brațu, cu celu stăngu, unul numai cu o ureche, cu cea stângă. Celu cu o ureche a strigatu:

Doamne! mulți ani să trăesci! Ascultă-me și pre mine! Pentru că veți că frate-meu are numai unu brațu și eu numai o ureche! . . Saltă, doamne, acuma'n bucurie! căci ai doritu, să mai ajungi zile mari de vitejie? Să mai veți dușmani tari la bătaie? să scii, că acuma îți vinu lupte mai cu vitejie și dușmani mai cu sumeție. Adecă prin codrii Meseșului vinu magori de cei rēi. In crăngul Aghireșului ne amu luat de gātu noi doi cu nouē magori, și apoi cum ne-amu mai sucitu, abie-i amu trântitu. — Dar ne-a cioncatu

pre amândoi, pre Danu de unu brațu, pre mine de o ureche.

Gelu-i a respunsu așa:

— Să trăesci voinice! că bună veste ne-ai adusu. Scrieți-i o moșie, lui de repausu, altora de indemnu. Dă, armașe, poruncă, să s'adune românii, fruntea. Și măne vomu plecă și noi, să arătăm capcânilor, cine amu fostu, și nepoților: cine să fie.

Când a ȕisu Gelu aceste, cei doi bouari și cu cei doi pȕcurari au strigatu:

— Hai, să plecăm astăzi, și nu măni. Iată-i lună noaptea intregă. Mai am și eu două brațe; mai dinți, mai măsele'n falcă.

Dacă a auȕitu Gelu așa, s'a redicatu de pe scaunu și a poruncitu:

— Auȕi mare-armașu? Pleacă tu acuma indată cătră Surducu; dă poruncile, să treacă unu comisu pe la Frata, unu comisu pe la Ripa, altul pe la Ida și pe la Romita, alții pe la Capra și pe la Lupucu. Să se adune puterea cea mare. Noi, căți suntemu aci, să eșimu și noi in pripă acum la lună. Optu-ȕeci de bătrăni, care tot nu au uitatu încă, cum se invérte buzduganul, și cu trei sute de voinici tari, aidemu repede, și vomu ține noi calea căpcânilor, până vomu căde toți, se va aduna oastea cea mare. La muncă dară și la moarte frumoasă! Fiu să moru in fruntea tuturor! Acum redicați stindardele!

Tinerii redicără stindardele, și se inșirau de drumu. Coifurile luciau in raȕa lunei. Voinicii ȕiceau intre sine:

— N'omu lăsă noi pre Gelu, să cadă in fruntea tuturor, ci vomu căde noi mai ăntei; elu să cadă in urma urmelor.

Toți au plecatu la drumu; ear Gelu s'a ȕusu in încăperea cea mai din năuntru, ca

să ȕică remasu bunu ficei sale. Când a intratu, dēnsa eră la fereastă și se uită peste poenile codrului. Tatăl seu s'a opritu la ușă, și cum s'a intorsu dēnsa de la fereastă, s'a spărietu, că cine-i? apoi dacă l'a cunoscutu, i a sburatu in brațe, și l'a intrebatu:

— Tată, da de ce vii acuma la mine? așa de târȕiu! Ce-i? O! eară vii să me lași singură! eară vii să te duci departe! Da multu vei șede? Când te vei intoarce? Vȕedu, că vrei să te duci; căci numai când te duci, suspini așa de tare.

— Ziria mea cea scumpă; respunse Gelu in graiu jalnicu, acuma me ducu; și— nu știu mai vedē-me vei vr'odată, ori nu me vei mai vedeà in veci, remasu bunu, Zirio!

— O, nu te duce, tată. De ce te duci?

— Me ducu, să me batu cu dușmanii, care au venitu, să ne ieie toate, și să ne facă robii lor. Poate voiu mai veni; poate nu voiu mai veni. De aceea— iți mai ȕicu odată remasu bunu! dulce mângăerea vieței mele! Remasu bunu!

Gelu sbură din brațele ficei sale.

Depărtându-se elu cu armații sei, odată numai se uită indărētu. Castelul abea se zărià in ascunsul depărtării. Atunci numai ce-și a adusu aminte eară, că poate nu va mai vedeà pre Ziria pe lumea asta. La gândul acela așa l'a ajunsu unu doru de ea și numai ce a intorsu frēul, și a alergatu indărētu cătră castelu.

In castelu a suitu soările intr'unu sufletu, și a pășitu in încăperea cea mai din năuntru, strigându in graiul inimei:

— Zirio! Sufletul meu! Am venitu, să ne mai vedēmu odată. Zirio!... unde ești?..Ah!....

Gelu se opri dinaintea ferestei ca fulgeratu.

In încăperea aceea nu erà nimenea; și dinaintea sa lucia in rađa lunei o anghiră, incolțită in părcanul ferestei.

III.

O frănghie și o anghiră.

Când a remasu Ziria singură, a oftatu din adăncul sufletului, și earăși s'a dusu la fe-reastă, și s'a uitatu pe deasupra codrilor in depărtarea neajunsă. Gândurile parcă o du-ceau departe, până unde nu se mai vëdu co-dri, căutându o mângăere necunoscută, și sciindu, că nici acum nu o va mângăea ni-menea, pentru că nici acuma nu așteptă pre nimenea. Odată numai ce auđi din codru? Auđi doue fălci bătându-se cumplitu; in cli-peta a doua zări o feară selbatică, unu lupu infricoșatu cum sburà cătră zidul castelului, și perl apoi prin șanđu intr'o parte. Dar mai sburà unu altu lupu și mai sbulturatu, și după elu eată unu voinicu naltu, invértindu unu toporu.

Ziria a țipatu de spaimă, vëđendu, cum s'a intorsu lupul de la đidu, și se puse cu fălcele căscate, să sară in capul omului. In-tr'a doua clipetă a și săritu, dar toporul voinicului i-a sburatu in frunte ca fulgerul, și o a desplicatu in doue. Ziria a bătutu in palmuțe de bucurie; apoi a luat o floare, ce-i đicu luminița nopții, și o a lăsatu in josu, să-i fie voinicului de semnu frumosu, că-i tare, și cu inimă. Dar floarea n'a tre-cutu peste zidu, ci a căđutu din lăuntru in grădină. Voinicul a scosu atunci o frănghie, la unu capētu cu o anghiră in trei colți tari

și ascuțiți, și a asvėrlitu anghira de o a incolțitu in đidu; apoi s'a suitu pe frănghie până deasupra pe zidu.

— Sai in lături! țipă acuma Ziria și străi-nul a ascultat in pripă. Și bine a făcutu; căci unu altu lupu se repeđise și a săritu spre elu; dar așa l'a greșitu pe đidu, și s'a pomenitu dincolo in grădină. Voinicul vë-đendu așa, a strigatu Ziriei:

— Nu te teme! și a săritu de pe zidu in grădină la lupu. Lupul 'și ascuțiă ghearele pocniă din fălci, și se intoarse cătră omu scăpărându scănteii din ochi. — Voinicul a fă-cutu unu pasu cătră elu, apoi i-a datu cu toporul dreptu intre fălcele căscate; așa l'a sfărmatu.

După aceasta s'a uitatu in sus cătră Zi-ria; dar nu o a mai vëđutu la fereastă. Atunci dar a căutatu pintre florile din gră-dinuță și din flori vie n'a luat, ci căută după o floare ruptă; și când o a aflatu că-đută pe o tufă de trandafir, o a apucatu repede, și o a sărutatu. Apoi earăși și-a redicatu capul, ca să se uite după Ziria, și chiar atunci i s'a așeđatu pe frunte o cunu-nă frumoasă verde. Elu dară o a prinsu, și mai ăntăi s'a 'uitatu la ea cu bucuriă mai dulce, decât dacă ar fi fostu numai de măr-găritare și de pietre scumpe; o a strinsu cătră pieptu, o a sărutatu cu dulce, și când o a mai privitu odată fericitu, a tremuratu.

Dar ce-i o floare frumoasă? ce-i o cunună intregă pe lăugă floarea florilor! đina frumu-sețelor? Voinicul răpede a uitatu, cătu-i de frumoasă floarea cea mititică și cununa cea verde, și nu s'a mai uitatu la ele. Dar s'a uitatu la nălțimea castelului să vadă pre cu-nuna cununelor: pre Ziria cea aleasă, care-i

a mersu vestea in lume. Cum o a zăritu earăși la fereastă, a strigatu :

— Cine ești ăngerul meu celu bunu ?

Ziria de demultu nu scieà bine: oare vi-sază, ori e inaeve ce vede. Și acum când o a intrebatu voinicul, ea a respunsu, cine este.

Străinul a mai grăitu eară :

— Da de ce-mi respunși numai de acolo de așa de sus? De ce nu te cobori mai jos ?

— Să viu mai jos, ca să me furi? Ba nu viu!

— Dar dacă te oiu furà și de acolo de sus, pe aici pe fereastă, veni-vei cu mine ?

Ziria acuma se întări in gându, cum că visează, și a socotitu: in visu de multe ori am mai sburatu așa, că a venitu unu viteazu după mine, și m'a furatu. Ean să mai sboru și acuma pe aici pe fereastă, și să me fure viteazul acesta!

Așa dară a respunsu :

— Dacă me vei furà acuma, pe aici pe fereastă, viu cu tine. Țicându aceasta, a risu, ca: ce visu frumosu!

Dar peste câte-va clipite a văđutu Ziria, cum suiă voinicul pe părete in sus cătră ea și tot rideà, că: ce visu frumosu! cum suie viteazul prin vĕntu! cum o va cobori și pre ea prin vĕntu! ținĕndu-o in brațe! O, ce visu frumosu! și cine s'ar fi uitatu din codru, ar fi văđutu după asta, cum se coborau amĕndoi pe păretele turnului in jos. Pentru că voinicul a aruncatu anghira cu frănghia in susu, la fereasta ăntĕia așa, că anghira s'a incolțitu in părcanu; apoi simțind'o, că se ține tare, s'a suitu la fereastă; acolo s'a pusu cu picioarele pe zidul ferestei, a descățatu anghira, și o a aruncatu la fereasta a doua.

Ziria tot rideà, că: ce visu frumosu! cum suie viteazul prin vĕntu! cum o va cobori și pre ea prin vĕntu! ținĕndu-o in brațe! O, ce visu frumosu. Odată numai auđi pre voinicul strigăndu:

— Fugi de la fereastă! — Și dacă a fugitu, atunci a sburatu anghira in părcanul ferestei incolțĕndu-se cu doi colți.

Ziria a sburatu atunci la fereastă, și a ținutu și dĕnsa anghira, nu cumva să scapete vr'unu colțu din părcanu.

Voinicul a ajunsu până pe fereastă. Ziria l'a zăritu, căt erà de falnicu; apoi 'și a inchisu ochii, șoptindu in graiu tremurătoriu de fericire ne mai cunoscută.

— Oh! dulce visu!

Voinicul a strinsu frănghia cu stănga, și s'a lăsatu in greul ei, apoi a strănsu cu dreapta pre Ziria cătră peptul seu. Ziria a mai șoptitu tot cu ochii inchiși:

— Oh! ce visu! apoi 'și a impletitu brațele imprejurul umerilor voinicului. Elu atunci a prinsu de frănghie cu amĕndoue mănile, și — -- s'a coboritu așa in josu.... Frănghia ajungeà până la pământu.

Când erau la mijlocu, odată numai, cine se auđi strigăndu de sus, de la fereastă? — Gelu.

— Ce-i asta? o anghiră! Unde duce frănghia? . . . Oh! cerule! Imi fură pre Ziria!! Cine ești? cine ești, care-mi furi pre flica mea?

— Cine sunt, cine nu sunt. Ne vomu vedeà noi bine in bătae. Acolo-ți oiu spune, cine am fostu.

Ziria se cutremurà de spaimă. Se strinse mai tare cătră peptul voinicului, și șopti tremurându :

— Oh! cât de uritu s'a schimbatu visul! Cum m'am spărietu! și insirâ cugetele mai de parte: O, numai dacă m'ășu desceptă acumă, nu cumva să visezu, că tatăl meu tae sus frânghia, și să cadu jos in prăpaste!... O, numai dacă m'ășu desceptă acumă! că visul celu frumosu vreă să intoarcă in groază.

Gelu a mai intrebatu:

— Ești macar din cei ce-mi au ajutatu bine in vr'o bătae?

— Vei vedeă tu in lupta asta, ce-ți voiu face. —

Unu spătariu luă pre Gelu, și-lu duse la ceilalți armați. Gelu încă și-a întăritu inima de bătae.

Necunoscutul a ajunsu in grădină cu Ziria. Atunci s'a uitatu odată dreptu in fața ei, și ce frumuseță a vădutu! s'a cutremuratu in intregu sufletul seu. Ți veniă, să cadă in genunchi inaintea ei.

Fața acea de ângeri ți luă toate puterile, de câte ori o zăriă. Dar a scosu o mărămă de mătasă, și o a invălitu cu ea, ca să nu o mai vađă până va veni timpul.

Așa a eșitu apoi din grădină pe o portiță, s'a uitatu odată imprejur cu luare aminte, și a peritu prin codru, cu Ziria in brațe.

Ea tot mai multu, tot mai multu credeă, că visează . . .

(Va Urma).

I. Pop Florentin.

Despre originea artei dramatice la Greci și istoria ei până la Pericles.

(Urmare).

V.

Progresele succesive ale tragediei se datorescu mai cu samă Atenienilor, cu toate că ne lipsescu date sigure, spre a ne puté face

o idee esactă și chiară de aceste progrese și de epoca realizărei lor.

Celu ăntei nume ce întâlnimu e Tespis (Θέσπις) din Atena, celebru in toată anticitatea. De unde-i veniă această celebritate? Ce făcuse elu spre a atrage admirarea atător autori vechi ce au vorbitu de dănsul?

Se đice că Tespis cel ăntei împărți corul in mai multe fragmente, și intre ele intercală bucăți ce erau vorbite, nu cântate, și cu rostirea lor însărcină unu personagiu deosebitu de coru. Acesta fū ănteiul actoru. Elu primî numele de *ἰποκριτής* — respundătoru — pentrucă respondeă corului. Unu dialogu incepeă astfelu intre coru și acestu actoru unicu, și legenda eră in chipul acesta pusă in acțiune. Povestirea ce intrerupeă din când in când cântecul corului luă numele de *episodu* (ἐπεισόδιον).

Introducerea unui singuru actoru pare lucru puțin insemnatu, după ideea ce ne facemu noi astăđi de o tragedie. Țnsă inovațiunea lui Tespis nu s'a mărginitu numai acolo. Elu contribuî cu putere la desvoltarea tragediei prin aflarea mascelor de pânză, ce permiteau acestui actoru unicu de a jucă, intre diferitele căntece ale corului, mai multe roluri unul după altul.

Tespis trăeă pe timpul lui Pisistratu. Plutarcu, in viața lui Solonu, ne spune că poporul asistă cu grămada la representările sale. Solonu, deja bătrănu, din natură curiosu, veni și elu să asculte pe Tespis, care jucă singuru piesele sale. După spectaculu, elu chemă pe Tespis și-lu intrebă de nu aveă rușine să arăte in publicu nisce minciuni așa de mari. Tespis ți respunse că cuvintele și purtarea sa nu produceau nici unu reu,

fiindcă ceea ce făcea elu erà numai unu simplu jocu. „Da, țise Solonu, lovindu tare cu „bastonul in pământu, ănsă dacă lăudămu și „aprobămu acestu jocu, ilu vomu găsi in cu- „rëndu și in contractele noastre.“*) Poporul ănsă nu fu așa severu ca marele legislatoru. Noul spectaculu, sub forma ce-i dădù Tespis, fu aprobatu și gustatu de dēnsul.

După mărturiile celor vechi, Tespis a compusu mai multe tragedii, și Orațiu ilu pune alătura cu Eschilu și cu Sofocle**). Nici unu fragmentu ănsă din piesele lui Tespis n'a ajunsu până la noi. Câteva versuri, citate de autorii vechi sunt contestate și apocrife.

Intre Tespis și Eschilu, care e adevēratul fundatoru alu tragediei grece, se află mai mulți poeți tragici, ce s'au bucuratu de oare-care renume. Toți ănsă au urmatu mai mult sau mai puțin pe Tespis, fără a introduce vre o inovațiune insemnată. *Frinicus* (*Φρίνυχος*), puse cel ăntēiu pe scenă caractere de femei, care, după obiceiul neștrămutatu alu celor vechi, furē totdeauna jucate de barbați. Dar meritul cel mai mare a lui Frinicus fū că lărgi cercul tragediei, lăsāndu adese la o parte legenda lui Dionisos, spre a adoptā pe acea a altor ței sau eroi. Mai mult ăncă, elu indrăzni a tratā și subiecte contimpurane. Sub titlu de *Fenicienele*, elu puse pe scenă triumful Grecilor in resbelele medice și umilirea Perșilor. Ănsă o altă piesă, *Cucerirea Miletului*, care făcū pe toți spectatorii să verse lacrimi de compătimire

și induioșare, nevoi pe Atenieni să-lu condemne la o amendă de 1000 de drahme, pentru că cutezase a le representa propria lor nenorocire, după cum țice Erodotu*). In adevēru Miletul, colonie atenieană, fusese cuceritu de Perși (498).

Această pedeapsă erà pentru poeții tragici o lecțiune, ca să nu mai easă pe viitoru din cercul „mitologiei și legendaru, spre a pune sub ochii spectatorilor nefericirile timpului prezentu. Acțiunea dramatică trebuiă să se mărginească la faptele trecutului, pe care aveā să le improspeteze, să le amintească intr'unu modu viu, fără a le despoia de respectul și venerațiunea ce le asigurā lungul șiru al seculilor și credința naivă și neștrămutată a poporului. Ea le presentă ca unu idealu de curaj și tărie de inimă, de răbdare și de statornicie, ca unu tablou de atotputernicia țeilor, și de chipul cum ei pedepsescu crima și nelegiuirea sau resplătescu eroismul și virtutea.

VI.

Alătura cu tragedia, și din același imnu ditirambicu, se născū unu altu geniu dramaticu, *drama satirică*, ce fū ca unu terminu de mijlocu, ca o transițiune între tragedie și comedie, și contribui la crescerea și propășirea amēndurora.

Satirii (*οἱ σάτυροι*) erau nișce ființe fantastice, care formau escorta lui Dionisos, și reprezentau, intr'unu chipu simbolicu, viața veselă și neregulată a adoratorilor divinităței vinului. Ei se împărțeau in mai multe clase; erau imbrăcați cu pei de animale și incoro-

*) Plutarcu, *vita Solonis*. XXIX, 25 : „*Ταχὸ μόντοι τὴν παιδιᾶν, ἔφη, ταύτην ἐπαινοῦντες οὕτω καὶ τιμῶντες εὐρήσομεν ἐν τοῖς συμβολαίοις.*“

**) *Et post punica bella quietus quaerere coepit, Quid Sophocles et Thespis et Aeschylus utile ferrent.* (Epist. II. 1. Ad Aug. v. 162—163).

*) *ὡς ἀναμνήσαντα οἰκηῖα κακὰ...* Erod. VI. [21.

nați cu ederă, cu viță de vie și cu ramuri de bradu. Unii aveau corpul întregu de omu, alții aveau membrele din partea inferioară acoperite cu përu, și făcute ca membrele de dinapoi a unui șapu.*)

Satirii ocupau totdeauna unu locu însemnatu în sărbătorile lui Dionisos. — Când tragedia, părăsindu din ce în ce mai mult fablele lui Dionisos, îmbrățișă pe cele eroice, vechiul jocu bachicu și orgiile ce-lu însoțeau fû înlocuitu puțin câte puțin cu unu jocu mai severu și mai seriosu, și corul satirilor începù a nu mai fi la locul seu. — Ȃnsë în Grecia erà obicei de a pastrà și a cultivà ori ce formă vechiă de poesie, care aveà ceva originalu și caracteristicu, alătura cu genurile noue. Astfeliu fû creată *drama satirică*, alătura cu tragedia, și cele de mai multe ori o reprezentare succesivă de trei tragedii erà urmată de o dramă satirică.

Drama satirică nu e nici de cum comedie, ci, precum țice unu scriitoriu vechiu o *tragedie glumeață* (*παλζουσα τραγωδία*). Subiectele sunt luate tot din legenda aventurilor lui Dionisos sau a eroilor, Ȃnsë drama satirică le dă o culoare așa de naturală și de primitivă, încât prezența și participarea satirilor rustici și sburdalnici pare cu totul la locul ei. Drama satirică reclamă prin urmare scene de o natură cu totul selbatică, aventuri de unu tonu viu, în care monstrii îngroțitori sau tiranii cruți ai mitologiei erau învinși prin bravura sau viclenia eroilor.

Corul, compusu din satiri, aveà astfeliu ocaziunea de a arată sentimentele variate de frică și plăcere, de groază și bucurie, cu toată libertatea și nevinovăția proprii aces-

tor grosolani copii ai naturei. De aice urmează că nu toate personajele mitologice puteau intră în drama satirică, ci numai acele care printr'o parte a caracterului lor dădeau locu caricaturei. Astfeliu erà Erculu, erou robustu și sensualu, pururea gata să bea și să mănânce, care nu desprețuie masa și bucatele bune, care, când erà veselu, ascultă cu plăcere nebuniile și estravanțile satirilor.*) Unu altu personajiu satiricu erà toată rasa Ciclopilor, *adunare îngrozitoare*, cum țice Virgilu, și între ei mai cu samă Polifemu, despre care tot Virgilu țice: *monstru înspăimântătoru, înformu, enormu, cu ochiul scosu.**)*

Drama satirică urmă progresele tragediei, de care incetu incetu se despărți cu deservșirc. De pe la anul 524, înainte erei noastre, găsimu unu poetu Cherilus, foarte fecundu, și care scrise mult pentru teatru. Ȃnsë geniul seu fû cu deosebire dramă satirică.***) Contimpuranu cu Frinicus elu se susținù alătura cu Eschilu și chiar și cu Sofocle.

Cătră anul 500, Pratinus din Fliontu, dorianu din Peloponesu veni la Atena se lupte pe scenă cu Frinicus. Lui i se atribuie faptul de a fi despărțitu cu totul drama satirică de tragedie. Elu erà în același timpu și poetu liricu. Dramele lui satirice se deosebescu mai cu samă prin nisce jocuri parti-

*) Euripidu — tragedia *Alceste*. — Ot. Müller. . t. II.

**) *Monstrum horrendum informe, ingens, cui lumen ademptum*. Eneida. III. v. 658. — Ciclopii, după Omeru, erau unu poporu de Ȃstori antropofagi, ce se deosebeau prin talia lor urieșă, prin ochiul lor unicu, prin moravurile lor selbatice și feroase. Ei trăiau în peșteri, se hănecau cu carne de omu, și nu aveau nici o frică de ței nici de Jupiter. — Eneida, VIII, 423—453.

***) După versul următoru, citatn de Ot. Müller în istoria sa, t. II. *Ἡνίκα μὲν βασιλεὺς ἦν Χοιρίλος ἐν Σατύροις*. (Când Cherilus erà rege în drama satirică).

*) Pausanias, I. 23.

culare ce le adusesse fără indoeală din patria sa Fliontu, vecină cu Corintul și cu Siciona, unde tragedia lui Arion și Epigenu erau esecutate de Satiri. — Aristias, fiul lui Pratinas, urmă calea deschisă de tatăl seu, și câștigă pe scena Ateniană, alături cu Sofocle, unu mare nume.

Timpul n'a cruțatu producerile scenice de acestu genu, ce erau așa de aplaudate de Atenieni. Numai una singură a ajunsu până la noi, *Ciclopul* (ὁ Κύκλωψ) lui Euripidu.

Subiectul acestei drame satirice e luat din Odisee: Ulise, captiv in peștera lui Polifemu, il imbată spre a-i scoate ochiul, și a putea astfel scapa de moarte*). Silenu și fiii sei Satirii, prinși mai înainte de Polifemu, se unescu cu Ulise, spre a-și resbuna in contra acestui monstru.

De și drama satirică eră o reprezentare bufonă și grotească, ea nu escludea unu stilu nobilu, unu dialogu finu și delicatu**). — Precum tragedia aveă unu jocu particularu, seriosu și liniscitu, *emmelia*, de asemenea și drama satirică aveă jocul seu propriu, esecutatu de corul Satirilor, și numitu *Sicinnis* (Σικιννίς)***).

VII.

O a treia formă dramatică ce datoresce, originea sa serbătorilor lui Dionisos, e *comedia*.

„Schimbările tragediei, dice Aristotelu, și cei ce le-au făcutu, ne suntu cunoscute. Co-

*) Omeru, *Odisea*, IX, 177 et seqq. — Virg. *Encid* III. 613—640.

**) Orațiu — *Epist. ad Pisones* 254 et seqq.

***) Magnin — *Origines du théâtre* etc. — p. 50. — Cuvântul Σικιννίς derivă de la verbul σείω — scuturu, sguđuiu, și indică natura acestui jocu satiricu.

„media ănsă din cauză că la inceputu nu atrase mult atențiunea e mai puțin cunoscută. Arcontele nu dădă decât târđiu unu coru poeților comici, care erau lasați in voea lor. Dar din momentul in care acestu genu luă oare-care forme, poeții comici incepu a fi citați. Astfeliu nu se scie cine introduse mascele și prologul, cine adăogi numele actorilor, și alte asemenea amănunțimi. Se scie ănsă că Epicarmu și Formis inventară fabula comică. Această parte e dar de origine Siciliană. La Atena Crates fu cel ăntei, care renunță la satira personală, pentru a trată fabule și subiecte generale.“*)

Astfeliu după mărturia lui Aristotelu, mult timpu comedia nu fu admisă ca spectacul in ceremoniele religioase. Causa pentru care ea nu atrase de timpuriu luarea aminte, e că serbătoarea lui Dionisos, ce-i dădă nascere, se celebră cu deosebire la țară, in *serbările cămpenesci a lui Dionisos* (τὰ κατ' ἀγροῦς Διονυσία), pe timpul culesului viilor. Veselia fără margini, inspirată de bogăția nesecată a naturei, domniă in această serbare. Vierii și tinerii de pe la sate esecutau tot felul de jocuri licențioase și lascive. Unu premiu se dă celui ce beă mai mult vinu nou.

Una din părțile principale a serbărei eră ceea ce se numea κῶμος sau banchetu. Cântecetele cele mai libere și mai animate, risetele, răcnetele de tot feliu, erau o urmare neaparată a beției ce rezultă din aceste petreceri rustice.

De la cuvântul κῶμος vine numele de comedia, κωμῳδία sau *cântecu de banchetu*. După alții, vorba de *comedie* insamnă *cântecu de*

*) Arist. *Poet.* Cap. 5.

satu, și derivă de la *κώμη* — *satu* și *ᾠδή* — cântare. Aristotelu vorbesce de această etimologie pe care Peloponesienii intemeiau pretențiunea lor că comedia e de origine do-rică*).

După sfârșitul banchetului aveă locu o procesiune fără ordine, de dată foarte veche. Adunarea intregă purtă in triumfu simbolul puterei generatoare a naturii (*φαλλός*), intonându cântări vesele, entusiaste și sgomotoase in onoarea lui Dionisos care posedază această putere a naturii, sau a unuia din tovarășii sau amicii sei. Aceste cântece numite *falloforice* sau *itifallice* se obicinuiă in deosebite părți ale Greciei. După Erodotu, această ceremonie există in Egiptu, de unde ea a fostu adusă in Grecia, împreună cu cultul lui Dionisos, de cătră Melampu, regele de Pilos**).

Cei ce luau parte la procesiune purtau haine pestrițate, masce și corone mari de flori cu care-și acopercau fața. Cu unu cuvântu nimica nu lipseă care puteă să ațife risul, și se deă acestei serbări caracterul unei primblări fantastice, bufone și bizare***). Actorii acestei procesiuni suiți in care, cu fața unsă cu drojdii de vinu, deghisați in dobitoace, după ce sfârșeau cântecul in onoarea lui Dionisos, adresau spectatorilor sarcasme și glume de tot felul. Câte odată luau in risu chiar pe cetățenii cei mai cunoscuți, și mulțimea aplaudă cu entusiasm†). Beția fizică se

amestecă cu beția imaginațiunii și a simțurilor. Oaspeții săreau, gesticulau, răcneau, se insultau unii pe alții, se impingeau, ba chiar se și băteau. Repetiția deasă a unor asemenea parade improvizate dădă in curându nascere unei arte. Carele ce primblau această mascaradă prin sate deveniră celebre in anticitate.

Această comedie lirică, care nu se deosebă mult, nici prin formă, nici prin imagine, de iambele lui Archilocu*), eră jucată in mai multe părți ale Greciei, și subsistă chiar și după ce comedia dramatică deveni unu genu a parte, precum ne spune Aristotelu : „Cântecelc fallice au remasu încă și până „astăzi in obiceiu la mai multe politii**).“ Cătră anul 566, unu premiu fu hotărîtu in burgul aticu numitu Icaria, care, după tradițiune, celu ăntăiu primise cultul lui Dionisos, autorului celei mai plăcute din aceste parade, ce se numi de atunci *comedie*. In privirea acestui concursu, eată ce se cetesce pe marmurele de Paros : „De când locuitorii „burgului din Icaria incepură a jucă pe cară „comediele inventate de Susarion, care primi „ca premiu unu paneru de smochine și unu „ulcioru de vinu, trecură . . . “ (Marm. Oxonian. Epoch. XL).

Precum se vede din această inscripțiune, Susarion disputase acestu premiu cu unu coru de Icarieni, ce și ungeau fața cu drojdii de

*) Poet. cap. III.

**) *Τὸν δ' ὦν φαλλὸν τὸν τῷ Διονύσῳ πεμπόμενον Μελάμπους ἐστὶ ὁ κατηγορούμενος, καὶ ἀπὸ τοῦ τὸν μαθόντες πιεῦσι τὰ πιεῦσι Ἐληνες.* Erod. II. 48, 49.

***) Aristofanu, in comedia sa *Acarnienii*, ne presintă o imagine vie a acestei procesiuni itifallice.

†) Arist. *Poetica*, cap. V. — *Ad Nicomach.* VII. 9.

*) Archilocu, poetu satiricu ce trăia in ăntăia jumătate a secolului al VII inaintea erei noastre. Elu inventă versul numitu *iamba*, de care se servi spre a compune teribecele sale satiri. (*Archilochum proprio rabies armavit iambo.* — Orat. ad Pison. 79.).

**) *Τὰ φαλλικά, ἃ ἔτι καὶ νῦν ἐν πολλαῖς τῶν πόλεων διαμένει νομίζοντα.* Arist. Poet. cap. IV.

vinu*) de unde se și numiră *trigoḡi* (τρῳγοῖ-δοί de τρῳξ-γός — drojdie și ῥῳḡ**).

Acestu Susarion (Σουσαρίων) nu erà din Atica, ci din Megara, locuită de Doriene. Toate tradițiunile vechi asigură in adevăru că rasa dorică din Megara, se deosebea prin o dispozițiune particulară spre veselie, spre luarea in risu, și că ea producea tot felul de parodii și de farse populare. Dacă adăogimu încă că vestitul poetu comicu Epicarmu, inainte de a se statornici la Siracusa, locuise intr'o colonie megariană din Sicilia, și că, după Aristotelu, acești coloniști ai Megarei își atribueau și ei invențiunea comediei, trebuie să admitemu că această mică parte a familiei elenice de rasă dorică, primise cu deosebire de la natură talentul și toate calitățile comice.

VIII.

Astfeliu mulțemită succesului lui Susarion, serbarea dioniciacelor cămpenesci ajunse a fi o satiră in dialogu cântată și insoțită de jocuri potrivite cu subjectul. Intre aceste jocuri se deosebea mai cu samă *cordacele* (χορδαξ), jocu licențiosu indecentu***).

Corul comicu se perfecțiună puțin câte puțin de poeți a căroră nume nu ne sunt

*) Orațiu (ad Pison. 275—277) vorbesce de fețe unse cu drojdii, însă, prin o confusiune ușoară de espicatu, elu aplică la tragedie ceea ce nu poate conveni decât comediei. Numele lui Tespis, citatu de elu, trebuie de asemine să fie inlocuitu cu acelu a lui Susarion. Eată versurile lui Orațiu:

*Ignotum tragicæ genus invenisse Camoenæ
Dicitur, et plaustis vexisse poemata Thespis.
Qui canerent agerent-que peruncti faecibus ora.*

**) Alții derivă cuvântul τρῳγοῖδος de la τρῳγη — culesu de vii și ῥῳḡ. — Pierron, *Hist. de la litt. gr.* p. 318.

***) Magnin — *Orig. du th.* p. 52. — Aristofanu, comedia *nubes* (nourii)—v. 532.

cunoscute. Însă invențiunea cea mai mare și mai decisivă, celu de pe urmă pasu, fu introducerea fabulei, a episodului, a elementului dramaticu in comedie. Ori de unde ar veni această invențiune, de la Dorieneii din Sicilia sau de la Megarieneii, faptul importantu este că in Atena in floră mai cu deosebire această parte a artei dramatice, și că cele ăntei drame, demne de numele de comedii, fură jucate pe la sfârșitul seculului al VI și inceputul seculului al V.

După Susarion, trecu mulți ani fără se găsimu vre unu poetu comicu de oare-care insemnătate. Această tăcere se poate ușor înțelege, când consideră cineva că timpul ce separă această vârstă de cea următoare e ocupatu de tirania lui Pisistratu și a filor sei in Atica (561—510), și că interesul siguranței și al autorității acestor monarhi impedează pe corul comicu, chiar sub masca beției și a nebuniei bachice, de a'i espune risului și batjocurei intregii populațiuni ateniene. Comedia, astfeliu cum se născuse la inceputu, nu putea să inflorescă și să progreseze decât la umbra libertății și a egalității republicane. Obicinuită a arată fără cruțare ridiculul oamenilor privați, mărginită numai pe la sate, unde ea formă deliciile poporului, comedia va dobândi incurând dreptul de cetate. Alungarea tiranilor fu semnalul ridicării, a vieții, a savorului ei. In Atena ea luă unu caracteru cu totul politicu, și deveni, sub pana lui Cratinus, Eupolis, car mai cu samă Aristofanu, o armă teribilă, o satiră fără frâu, iudreptată in contra tuturor oamenilor publici, in contra faptelor, opiniunilor, greșelilor, nebuniilor lor, o critică amară, mușcătoare, nemilostivă, care nu cruțā nici

pe micu, nici pe mare, nici talentul, nici geniul, nici chiar virtutea însuși. Și fiindcă în aceste mici republici, în care tragerea la sorți jucă unu rolu însemnatu, toți cetățenii aveau o parte activă în viața publică, ori ca judecători, ori ca generali, ori ca arconți, cercul comediei eră întinsu, fără margini, fără restricțiune. „Eupolis, Cratinus și Aristofan, țice Orațiu, și alți poeți ai comediei vechi, dacă găseau pe cineva demnu de a fi descrisu, de eră vițiosu, sau furu, sau desfrănatu, sau ucigașu, sau rău privitu în altu chipu, ți espuneau înaintea publicului, cu multă libertate*)."

Din contra comedia Siciliană, desvîlindu-se de la începutu sub nisce monarhii despotice avu și păstră totdeauna unu caracteru de generalitate. În locu de a pune pe scenă personaje politice și a se ocupa de faptele țilei publice și private, ea representă în generalu funcțiuni și meserii, fără nici o alușiune la actualitate. Ea merse până a trată chiar subiecte cu totul abstracte de metafisică și de morală.

Dintre comicii Sicilieni istoria nu ne-a păstratu decât 4 nume: *Meson* (*Μαίσων*), *Aristoxenu* (*Ἀριστοδόξενος*), *Formis* (*Φόρμις*) și *Epicarmu* (*Ἐπίχαρμος*). Epicarmu ănsă e cel mai celebru dintre toți. Născutu în insula Cos, elu veni de micu în Sicilia (488) și după 4 sau 5 ani se statornicî la Siracusa, unde scrise comediele sale, sub domnia lui Ieron.

Înainte de a compune comedii, Epicarmu

se ocupase mult cu filosofia pitagorică, și capatase chiar unu nume însemnatu ca filosofu. Scena fù pentru dănsul numai o ocașiune de a împrăștiă ideii și principii filosofice. Mitologia ți permiteă de a espune teorii noue, și de a combate sau a îndreptă vechile credinți.

Epicarmu scrise și comedii de caracteru și de moravuri. Elu ăntăi puse pe scenă caracterul de lingușitoru, căruia, de la unu cuvântu vechiu ți dăddu numele *parasitu* (*παράσιτος*) ce servi după aceea a deosebi o clasă foarte numeroasă de oameni în societatea antică. Parasitul e unu din personajele cele mai însemnate și mai bine zugrăvite din comedia latină a lui Plautu și Terențiu, care nu e decât o imitațiune de aproape a comediei grece, mai cu samă a celei siciliene.

Din comedia lui Epicarmu nu avem astăzi decât mici fragmente împrăsciate prin autorii vechi cari l'au citatu la deosebite împrerări.*)

IX.

De aici se vede contrastul ce se stabili de timpuriu între comedia siciliană și comedia ateniană. — Pieseles remase de la Aristofan nu dau o idee esactă despre caracterul cu totul politicu și personalu al acestei din urmă.

Ănsă când acestu poetu începù a compune pentru teatru, deja Cratinus, Eupolis și alți poeți comici, înainte de dănsii, mai puțin însemnați, deschiseră și comediei unu locu în solemnitățile publice și religioase. Se instituieră și pentru ea concursuri și premii

*) Eupolis atque Cratinus Aristophanesque poëtae,
Atque alii quorum comoedia prisca virorum est,
Si quis erat dignus describi, quod malus aut fur,
Quod moechus foret aut sicarius aut alioqui
Famosus, multacum libertate, notabant.
Satirar. L. I. 1. v. 1 et seqq.

*) Artaud — *Fragments pour servir à l'histoire de la comédie antique*. — Paris 1863.

ca și pentru tragedie și drama satirică. Arcontele eponimu*) acordase în sfârșitu unu coru și poezilor comici.

Cratinus câștigase unu renume mare prin comediile sale pline de îndrăzneală și de energie. Biciuirea vițiilor și satirisarea contimporanilor săi, erau obiectul lor principal. Elu avea, după mărturia autorilor vechi o vervă comică nesecată și eră cunoscutu de Atenieni ca unu oaspete veselu, care iubea cam multu vinu. În una din comediile sale, intitulată *Butelca* (*Πυτιν*), ce o reprezintă la bătrâneță, și cu care invinse la concursu pe Aristofanu, ce dădea piesa sa *Nourii* (*Νεφέλαι*), Cratinus se introduse pe sine însuși ca barbatul necredinciosu al *Comediei*, femeea sa pe care o părăsise pentru o altă frumuseță mai tineră și mai puțin pretențioasă, *Butelca*. *Comedia* astfelu tradată se plângea la arconte și cerea despărțirea de barbatul ei. La sfârșitu ănsă poetul se impacă cu soția sa legitimă, și lasă la o parte *Butelca* spre a trăi în bună-înțelegere și în unire cu *Comedia*. Acesta fu cel de pe urmă succesu a lui Cratinus, care muri în anul când reprezintă piesa sa, 423, pe timpul resbelului Peloponesiacu. Câteva versuri ce avemu din comediele lui Cratinus nu ne potu da nici o idee despre meritul său ca poetu comicu.

Eupolis, contimporanu și rivalu a lui Cratinus, fū mai multu unu poetu plăcutu și ingeniosu, decât unu satiricu viu, infocatu și ingrozitoru. Elu se deosebea mai cu samă în alusiuni și în critici indirecte. ănsă atacurile sale, de și mai puțin tari și injurioase, tot nu plăceau acelor cătră care erau indreptate. Astfelu se întâmplă cu Alcibiade, care fiind espusu în publicu risului, se infuriă așa de tare încât spre ași resbună în contra lui Eupolis, se țice că-lu inecă**).

Cu cât democrația deveni mai puternică în Atena, și libertatea fū mai mare, cu atăta și comedia prosperă mai multu și agiunse a fi o petrecere neaparată pentru poporu. Poetul comicu transportă pe scenă tot ce se țice și făcea în politie, fără a respecta pe cineva, fără a se teme de ceva. Ței însuși formau adese subiectul comedielor sale, și

spectatorii rideau cu hohotu asistându la tablourile de multe ori scandaloase a locuitorilor Olimpului. Se țice că Pericles, pentru a putē ascunde planurile sale ambițioase, reuși a suprima momentanu reprezentările comice. ănsă ele erau preă înrădăcinate în gustul poporului, pentruca asemenea măsură puțin democratică, să fi pututu ține multu timpu. Comedia redobândi prerogativele sale, ănsă cu o singură restricțiune. O lege opreă ca unu poetu se represinte o comedie, de nu aveă vrăsta de 40, după alții de 30 de ani. Măsura eră înțeleaptă în sine. Cu modul acesta censura actelor publice, critica vieței cetățenilor eră până la oare-care punctu mărginită, nefiind incredințată decât la oameni ce capataserē deja o experiență în lucrurile ce priveau administrarea Statului și biciuirea vițiilor. ănsă această lege nu fū totdeauna pădită. Adese ori poetul care nu aveă vrăsta cerută, prezentă piesa sa sub unu altu nume, și magistratul nu-i putea refușă corul*).

Pe la începutul resbelului Peloponesiacu licența comediei ajunsesse până la așa gradu încât poetul nu se sfiă a pune pe scenă persoane ce erau în viață, cu costumul lor, cu masce ce reprezentau trăsăturile feței lor, așa că fie-care spectatoru le recunoscea cu ușurință; elu aveă dreptul de a-i zugrăvi, de a-i defigura după voință, de a vorbi rău de oricine, mai multu ăncă de a calomniă, de a insulta, de a atribui oamenilor celor mai onesti fapte și scopuri rușinoase și degradătoare. ănsă elu incarcă într'adinsu portretele sale, și această caricatură esagerată, fără a vatamă pe oamenii drepți și virtuoși, era ca unu biciu de focu pentru cei ce, ca oameni privați, se tăvăleau în desfrănări, sau lucrau, ca oameni publici, în contra iuteresului general.

X.

Arta dramatică, eșită, după cum amu văduțu din serbătorile ce se făceau în onoarea lui Dionisos, fū totdeauna nedeslipită de ele. Reprezentările de tragedii, drame satirice și comedii aveau locu numai la aceste cere-

*) Veți mai susu nota 2. de la pag. 11.

***) Burnouf — *Histoire de la littérature greque*, t. I.

*) Aristof. *Nubes* v. 522. et seqq.

monii. Ele făceau parte integrantă din solemnitatea religioasă. Erau stabilite concursuri dramatice, și poeții ce vroeau se joace piesele lor, se prezentau înaintea arcontelui eponimu, care singuru avea dreptul de a alege între deosebitele producții ale concurenților. Fie-care poctu aducea la concursu 4 piese, din care trei erau tragedii, și a patra dramă satirică. Toate formau împreună o *tetralogie*. Cele trei tragedii puteau să trateze subiecte cu totul deosebite, sau să facă parte din aceeași legendă mitologică. În acestu din urmă casu ele erau legate între sine, și formau ca o piesă unică, împărțită în 3 acte, ce luă numele de *trilogie*. Drama satirică ce se reprezintă la urmă, era menită a imprăștiă impresiunile triste și melancolice, pruduse de cele trei tragedii, și a înveseli pe spectatori.

Pe la jumătatea seculului al V, tetralogia nu mai fû rigurosă cerută. Poeții concurenți luptau fie-care câte cu o piesă, mai cu samă după introducerea la concursu și a comediei. Până atunci numai trei poeți erau admiși să concureze. Ȃnsă din acel momentu numerul lor nu fû hotărîtu.

Poeții acăroră piese erau admise, primeau de la arcontele eponimu unu coru, adecă dreptul de a dispune pentru reprezentarea dramei lor de o trupă de coriști, ce se alegea prin sorți dintre cetățeni, și aveau în capul lor unu *coragu* (conductoru de coru), care cele mai de multe ori era bogatu și plăteă îmbrăcămîntea și întreținerea corului.

După subiectul piesei corul se compunea din bărbați, femei, bătrăni, tineri, cetățeni, sclavi, preoți, soldați etc. Numerul lor era de 15 pentru tragedie și de 24 pentru comedie.

Străinii, chiar de erau statorniciți în Atena, nu puteau face parte din coru*).

Spectaculul începea dimineața și ținea câte odată toată ziua. Une ori numerul pieselor jucate se suea până la 15, ba chiar și mai multe. Înaintea represăntărei locul unde se aflau spectatorii era purificatu cu mare îngrijire. De asemenea la sfârșitu, mai mulți magistrați se sueau pe scenă și făceau liba-

țiuni pe altarul lui Dionisos, spre a imprimă astfelu mai multu spectaculului o culoare de sântenie și de pietate.

În cele d'ântei timpuri rangul poeților concurenți era hotărâtu de întreaga adunare a spectatorilor, care de multe ori se urcau până la 30 de mii, mai cu samă la *marile dionisiace*, ce țineau trei zile, și se celebrau primăvara: aliații atenieni ce aduceau atunci tributul, asistau la spectacul. Mai târziu Ȃnsă se alegea prin sorți unu juriu de 5 membri care era față la reprezentare, și pronunța hotărîrea sa înaintea publicului, dupăce invocau mai Ȃntău pe ȃei. Numele învingătorului era primitu cu cele mai frenetice aplause de publicu, precum și acelor doi cari se apropiaseră mai multu de dănsul. Fie-care spectatoru dorcă să-lu vadă, să-i vorbească, să-i esprime satisfacerea și admirarea sa. O mare parte-lu insoțau până a casă, în mijlocul strigătelor de bucurie. Aice-lu acceptau amicii săi care-lu primeau în triumfu. Unu banchetu ȃi intrunea în urmă pe toți*). Mulțămirea și veselia se vedea pe fețele tuturor. Entusiasmul era în culme.

Astfelu sciau Atenienii să incurageză talentul, și să facă a înflori literatura și artele. Grecia întreagă lua parte la aceste serbări naționale. Din toate unghiurile, curioșii alergau în această mică politie ce se numea Atena. În acele momente toată Grecia formă numai o singură familie, unu singuru corpu. Toate discordiile, toate rivalitățile meschine între miclele state dispăreau, se stergeau dinaintea acestor serbări ce rechemau trecutul lor comunu, ce esaltau gloria strămoșilor, ce reinviau vrăstele de aur ale legendelor și fabulelor populare. Admirabilu mijlocu, pe lângă altele ce esistau deja, de a întreține într'o națiune așa de îmbogățită ca cea elenică, așa de sfășietă de resbele intestine: cultul trecutului, religiunea străbunilor, amorul a tot ce e bunu, nobilu și frumosu! Unu poporu atât de iubitoru de spectacule ce înalță inima și mintea, ce desceaptă în sufletu sentimente generoase, atât de simțitoru la producerile inteligenței, și care scie să guste plăcerile fine și delicate ce ele pro-

*) Barthélemy — *Voyage du jeune Anacharsis en Grèce* ch. LXX.

*) Platon — *Banchetul* (*Συμπόσιον*).

cură, nu putea să nu producă oameni însemnați în toate ramurile culturii omnesce. Geniile nu aveau decât să se arăte: ele erau pe dată încurajate, susținute, ajutate. În curându numărul lor se va înmulți: fie-care specialitate își va avea demnul ei reprezentant. Unu omu ăi va intruni pe toți în jurul său. Prin superioritatea spiritului său, prin puternicul său daru oratoric, prin toate calitățile eminente ce distingu unu administratoru iscusitu, prin farmecul persoanei sale, elu va exercită unu felu de fascinare asupra tuturor contemporanilor săi. Atena va deveni sub densusul centrul industriei și al comerțului, vatra artelor și a științelor, școala bunului gustu și a eleganței. Splendoarea și lustrul ei se va resfrânge asupra Greciei întregi. Acestu omu extraordinaru prin calitățile ca și prin defectele sale, se va numi *Pericles*, și timpul lui se va numi cu dreptu cuvântu *secolul lui Pericles*.

S. G. Vărgolici.

Paris, Maiu 1870.

POESII.

Copila Birtășiței.

(d. Uhland).

Trei flecăi trecu Rinul și din drumul loru
La o birtășiță se abatu cu doru.

„Birtășiță dragă, amu venitu să bemu,
Ș'a ta mult frumoasă fată să vedemu.“

„Berea mea e rece, vinul meu curatu,
Copila mea doarme pe alu morții patu.“

Și'n camara tristă spăimântați intrându
Găsiră copila în sicriu dăcându.

Celu d'ântăiu ie vëlul de pe ea uimitu
Și lungu o privesce cu ochiul măhnitu:

„De-ai trăi tu încă, ăngerașu frumosu,
De-astăđi înainte te-așu iubi voiosu.“

Alu doilea vëlul peste ea 'ntinđendu
Iși intoarsă fața cu amaru plângendu:

„Ah, căci vântul morții curându te-a sfișitu
Tu, pe care-odată ferice-am iubit!“

Alu treilea earăși vëlul rădică
Și palida-i gură oftându sărută:

„Eu te-am iubit, dragă, pân' a nu muri,
Te iubescu acuma și'n veci te-oiu iubi.“

A P R O P I E R E.

(d. Uhland.)

În mândra ta grădină
Cum, ađi nu te găsescu?
Me uitu, și numai fluturi
Jucându-se dărescu.

A tale straturi pline
Lucescu în vii coloru,
Și zefirii me'ngănă
Cu mirosuri de flori:

Te simtu de mine-aproape
Voiosu, insuflețitu,
Cum peste lumi plutescu
Stăpănu neđăritu.

Căntecele Captivului.

(d. Uhland).

Suava-ți melodie,
O dragă ciocărlie
Se'naltă în dulci flori;
Tu me ridici de-aice,
Cu tine cântu ferice
Plutindu cătră soare prin nori.

Dar voacea ta s'alină
Și sborul teu se'nchină,
Oprindu-se 'n plaiu 'nfloritu;
A mea încă 'ncetează
Și me tređescu cu groază
În mucedă groap'adăncitu.

M. Pompiliu.